

LISTOPAD 2020

OBSAH

- O čem se psalo v listopadu 2020
- Jedna velikost nesedí všem: Díl 10.
- Výročí: Díl 16.
- K poslechu a ke zhlédnutí
- Aktuality

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

jak jistě víte, posláním NKC – gender a věda je posilovat rovnost ve vědě. Naše aktivity se tak mimo jiné zaměřují na podporu těch, kdo z vědy kvůli mnohým systémovým překážkám odchází. Patří mezi ně například ženy, které pečují o blízké osoby, ale také LGBTQ+ jedinci. Dle loňských dat totiž až 28 % lidí z této komunity někdy zvažovalo opuštění vědeckého povolání z důvodu diskriminace na pracovišti. Mnoho z nich bylo také vyzváno, aby v zájmu kariérního postupu skrývali svou sexuální orientaci. Problémům, kterým LGBTQ+ osoby čelí, je ale mnohem více. Proto 18. listopadu slavíme „LGBTQ+ STEM Day“, který upozorňuje na jejich práci i překážky ve vědě, technologiích, strojírenství a matematice. Doufáme, že se tak 18. listopad stane dnem, který oslavuje všechny jedince, jež činí svět STEM lepším a inkluzivnějším místem. I díky tomu NKC s radostí přijalo zprávu o vydání vůbec první strategie na podporu práv a rovnosti LGBTQ+ osob. Více se o ní dočtete na další straně tohoto newsletteru.

S přáním podnětného čtení a pevného zdraví za tým NKC – gender a věda

Kristýna Veitová

Evropská Komise zveřejnila vůbec první strategii k dosažení rovnosti LGBTIQ+ osob

Jean-Eric Paquet @JEPaquetEU · 12. 11.
Fully support the #EU4LGBTIQ equality strategy launching today. Research & innovation has a pivotal role in gender mainstreaming. Gender is a cross-cutting priority in #HorizonEU, which will also support intersectional gender research.
europa.eu/tc43Xr
#UnionOfEquality

Na začátku listopadu zahájil Brusel střet s polskou a maďarskou vládou, když v rámci své vůbec první strategie na ochranu práv LGBTIQ+ osob navrhl kriminalizovat nenávislné projevy proti této komunitě a podle práva EU zajistit uznání partnerství osob stejného pohlaví napříč Evropou. Věra Jourová, místopředsdkyně Evropské Komise pro hodnoty a transparentnost, uvedla, že opatření reagují na nové „znepokojující trendy“, především v oblasti bývalého Východního bloku. „Každý by měl mít svobodu být tím, kým je, bez strachu a pronásledování. O tom je Evropa a o to

se zasazujeme. Tato první strategie na úrovni Evropské Unie posílí naše společné úsilí o to, aby se všem dostávalo rovného zacházení,“ okomentovala snahy Komise o úplné zrovnoprávnění leseb, gayů, osob bisexuálních, trans, intersex a queer. Více o strategii si můžete přečíst [zde](#).

Další důkaz zpochybňující představu „muže lovce“ a „ženy sběračky“ objeven v Peru

Jak se zdá, po desítky let zažitá představa pravěké „domácnosti“, kde muž je lovec a žena se v jeskyni stará o oheň, případně v jejím okolí sbírá bobule, neodpovídá skutečnosti. Alespoň ne všude a vždy. V Peru se totiž našel devět tisíc let starý hrob, jenž se této vizi významně vymyká – obsahoval ostatky ženy, která byla zřejmě stejně obratnou a schopnou lovkyní vysoké zvěře jako její mužští vrstevníci. Píše o tom nová studie, která byla 4. listopadu publikována v odborném titulu Science Advances. Její zjištění podporují myšlenku, že genderové role, které dominují západní kultuře, mnoho dalších kultur neznalo. „Kdyby se stejné předměty našly u mužské kostry, nikdo by se na to, zda byl dotyčný lovec, ani neptal,“ říká docentka katedry antropologie na Nevadské univerzitě, Marin Pilloud, podle níž studie může pomoci přesvědčit lidi, že se na lovu velkých zvířat podílely také ženy. Více o studii i pravěkých lovkyních se dozvíte [zde](#).

Genderová rovnost v přírodovědném vzdělávání roste

[Nejnovější studie](#) Mezinárodní asociace pro hodnocení vzdělávacích výsledků (IEA) ukazuje, že stále větší počet zemí vykazuje rovnost ve výsledcích studentek a studentů v matematice a přírodních vědách. Přestože ve skupině osob s vynikajícími výsledky v těchto předmětech stále přetrvává trend vyššího zastoupení studentů, studentky je dohánějí. Kde naopak studenti dohnali studentky je mezi tzv. málo úspěšnými studujícími, kde se jejich poměr vyrovnal, a to i přesto, že ještě na konci 90. let v této skupině početně převažovaly dívky. Data IEA tak ukazují, že v matematice a přírodních vědách lze dosáhnout rovnosti v prospěchu. Mezi klady genderové rovnosti ve vzdělávání patří např. vyšší zaměstnanost a produktivita žen, snížení segregace na trhu práce, ale i [růst ekonomiky](#).

Vlna COVID-19 odhalila absenci opatření na ochranu žen proti násilí

Karanténní opatření sice zastavily šíření vlny koronaviru, vlnu domácího násilí ale dle dostupných dat významně posílily. Evropský institut pro rovnost žen a mužů proto s pomocí národních expertek a expertů vypracoval zprávu, v níž hodnotí opatření, které země EU přijaly na ochranu žen během pandemie. Za Českou republiku byla expertkou pro tuto studii členka NKC – gender a věda, dr. Blanka Nyklová, jež se v posledních měsících zabývala tématem proměny násilí na ženách během pandemie. „V České republice aktuálně probíhá výzkum mapující reakci příslušných institucí a organizací na mimořádnou pandemickou situaci a na ni navazující epidemiologická opatření,“ říká Nyklová. Ve zprávě EIGE se však o Česku nedočtete. Soustředí se totiž na příklady dobré praxe a na ty dle Blanky Nyklové, i přes opakovaná upozornění mj. ze strany Evropského parlamentu, stále čekáme. Konkrétní informace o opatřeních, které zavedly jiné evropské státy, naleznete [zde](#).

JEDNA VELIKOST NESEDÍ VŠEM: DÍL 10.

V jednom z minulých dílů rubriky *Jedna velikost nesedí všem* jsme vám představili problematiku umělé inteligence (UI) v diagnostickém procesu. Desátý díl rubriky se k tématu UI vrací, ale zaměřuje se na jiné odvětví, a to hlasovou UI tvořenou tzv. voice či speech recognition – rozpoznávání řeči počítačem.

Softwary pro rozpoznávání řeči jsou alternativou k psaní na klávesnici. Jednoduše řečeno, zatímco vy mluvíte s počítačem, vaše slova se objevují na obrazovce. Ačkoliv vývoj voice-recognition technologií začal již v 50. letech 20. století,¹ k rozšíření tzv. hlasového obchodu došlo až v posledních letech, přičemž prognózy odhadují, že do roku 2023 se stane byznysem v hodnotě 80 miliard dolarů.² O potenciálu hlasového obchodu svědčí např. skutečnost, že za čtyři roky existence Google Assistant³ vzrostlo vyhledávání pomocí hlasových dotazů o 27 % a míra přesnosti dosáhla 95 %.⁴ I když se jedná o impozantní číslo, vyvstává otázka: 95% míra přesnosti pro koho?

Řada výzkumů totiž odhalila, že softwary pro rozpoznávání řeči mají významné rasové a genderové předsudky. Stejně jako v případě rozpoznávání obličejů,⁵ vyhledávání na webu⁶ a dokonce i automatických dávkovačů mýdla,⁷ se i u UI na rozpoznávání řeči ukazuje, že u žen a jiných než bílých lidí, vykazuje významně nepřesnější výsledky. Proč tomu tak je? Rozdíly existují kvůli způsobu, jakým je strukturována analýza dat a strojové učení. Databáze, na kterých jsou softwary UI založeny, totiž obsahují spoustu údajů o bílých mužích, ale jen malé množství dat o ženách a menšinách. Dle výzkumu dr. Rachael Tatman proto Google rozpoznání řeči u mužů funguje o 13 % přesněji než u žen⁸ a u bílých

¹ <https://sonix.ai/history-of-speech-recognition#:~:text=While%20there%20have%20been%20a,over%20the%20last%2070%20years.>

² <https://hbr.org/2019/05/voice-recognition-still-has-significant-race-and-gender-biases>

³ <https://www.pocket-lint.com/apps/news/google/137722-what-is-google-assistant-how-does-it-work-and-which-devices-offer-it>

⁴ <https://review42.com/voice-search-stats#:~:text=One%20billion%20voice%20searches%20were,devices%20more%20in%20the%20future.>

⁵ <https://www.nytimes.com/2019/01/24/technology/amazon-facial-technology-study.html>

⁶ <https://www.amazon.com/Algorithms-Opportunity-Search-Engines-Reinforce/dp/1479837245>

⁷ <https://gizmodo.com/why-cant-this-soap-dispenser-identify-dark-skin-1797931773>

⁸ <http://www.ethicsinnlp.org/workshop/pdf/EthNLP06.pdf>

lidí o 10 % přesněji než u osob jiné barvy pleti,⁹ přičemž přesnost softwarů Bing, WIT či IBM je ještě nižší než u Googlu.¹⁰

Lidem žijícím v Česku se může zdát, že míra přesnosti těchto softwarů je banální záležitostí. V mnoha jiných zemích ale rozpoznávání řeči již dnes ovlivňuje řadu důležitých odvětví, včetně rozhodování o imigraci¹¹ či najímání nových zaměstnankyň a zaměstnanců.¹² Také automobilky už roky přiznávají, že rozpoznávání řeči u žen, menšin a osob s „nestandardním“ přízvukem nefunguje příliš dobře.¹³ Tyto předsudky tak mají na lidské životy vážné důsledky, o čemž svědčí kupříkladu případ irské ženy, jíž nebylo dovoleno zůstat v Austrálii. Přestože byla rodilou mluvčí angličtiny s vysokoškolským vzděláním, zkouškou z anglického jazyka během testu pro prodloužení víza neprošla, jelikož počítač nerozuměl jejímu přízvuku.¹⁴

Přesnost rozpoznávání řeči

u muže bílé pleti	92 %
u muže jiné než bílé pleti	82 %
u ženy bílé pleti	79 %
u ženy jiné než bílé pleti	69 %

Zdroj: Joan Palmiter Bajorek, 2019

Navzdory tomu, že pokrok ve vývoji hlasové UI v posledních 30 měsících překonal vývoj v prvních třech dekadách její existence, je většina systémů pro rozpoznávání řeči stále nastavena tak, že dlouhodobě selhává.¹⁵ Důvodem je strojové učení, jež opomíná obrovskou část společnosti. Stávající situace ovšem neznamená jen problém společenské nespravedlnosti, nýbrž i problém inovačního a ekonomického potenciálu technologických firem. Přesnost rozpoznávání řeči totiž ovlivňuje rozhodování zákazníků a zákazníků o nákupu. Budou-li společnosti i nadále vyvíjet softwary, které podstatné části jejich klientely nerozumí, nemají v dlouhodobém měřítku šanci na přežití.

VÝROČÍ: DÍL 16.

Lise Meitner: Skoro zapomenutá žena jaderné fyziky (7. 11. 1878 – 27. 10. 1968)

Klíčová osobnost jaderného výzkumu, která se vydala cestou, po níž ženy před ní nekráčely. To je rakousko-švédská vědkyně Lise Meitner, jež stála za objevem matematického vzorce jaderného štěpení, oceněného Nobelovou cenou za chemii. Tu ovšem nezískala ona, nýbrž její dlouholetý kolega Otto Hahn, který význam Lise Meitner nikdy nepřiznal. Dlouhá léta tak s objevem, který změnil podobu nukleární fyziky, nebyla vůbec spojována. Ačkoliv se jí později dostalo uznání i dalších ocenění, ze 48 nominací na Nobelovu cenu nezvítězila ani jedinkrát. Od narození ženy, kterou přes její nesouhlas mnozí označují za matku jaderné bomby, uplynulo 7. 11. již 142 let.

⁹ <https://makingnoiseandhearingthings.com/2017/08/29/how-well-do-google-and-microsoft-and-recognize-speech-across-dialect-gender-and-race/>

¹⁰ <https://hbr.org/2019/05/voice-recognition-still-has-significant-race-and-gender-biases>

¹¹ <https://www.theguardian.com/australia-news/2017/aug/08/computer-says-no-irish-vet-fails-oral-english-test-needed-to-stay-in-australia>

¹² <https://www.hirevue.com>

¹³ <https://techland.time.com/2011/06/01/its-not-you-its-it-voice-recognition-doesnt-recognize-women/>

¹⁴ <https://www.theguardian.com/australia-news/2017/aug/08/computer-says-no-irish-vet-fails-oral-english-test-needed-to-stay-in-australia>

¹⁵ <https://sonix.ai/history-of-speech-recognition>

Anna Honzáková: První promovaná lékařka na území Čech (16. 11. 1875 – 13. 10. 1940)

Před 145 lety se narodila první promovaná doktorka medicíny na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, historicky třetí promovaná česká lékařka a první odborná lékařka se soukromou praxí, Anna Honzáková. Pro studium medicíny se rozhodla po vzoru svého otce v době, kdy ještě ženy nemohly navštěvovat střední, natož vysoké školy. K vysněnému studiu jí pomohla až změna zákona a řada intervencí ve Vídni, díky nimž mohla v roce 1902 odpromovat. Po absolvování chirurgického výcviku až do své smrti provozovala soukromou gynekologickou ordinaci, kde si s pověstí schopné, vstřícné a laskavé odbornice vybudovala širokou klientelu. Díky jejím aktivitám za práva a lepší život žen se jí začalo přezdívat Matka matek.

Patricia Bath: Vědkyně, která pokořila slepotu (4. 11. 1942 – 30. 5. 2019)

Americká oftalmoložka a inovátorka Patricia Bath stála za svůj život u mnoha prvenství. Stala se například první ženskou vedoucí doktorského oftalmologického programu, první afroamerickou chirurgyní v Lékařském centru UCLA, ale i vůbec první afroamerickou lékařkou, jež získala patent. Ten obdržela za svůj průlomový objev fakolaserové sondy, tedy lékařského nástroje, který pomocí laseru odstraňuje šedý zákal šetrným a bezpečným způsobem. Její nápad byl v té době pokročilejší než jakákoliv dostupná technologie a Patricia Bath díky ní vracela zrak i lidem, kteří v důsledku katarakty oslepli před více než 30 lety. I přesto ji její kolegové většinou považovali za zdravotní sestru – přístup, který ona sama považovala za největší z překážek, jimž musela čelit. Navzdory tomu si Bath v průběhu své kariéry zajistila další čtyři patenty a pomocí fakolaserové sondy pokořila šedý zákal, jenž v amerických menšinových komunitách dosahoval epidemických rozměrů. Žena, která se slepotou bojovala stejně nekompromisně jako se sexismem a diskriminací, by 4. listopadu 2020 oslavila 78. narozeniny.

K POSLECHU A KE ZHLÉDNUTÍ

James Keating: Mezinárodní boj o volební právo

V 90. letech 19. století se Australankám a Novozélandčankám jako prvním ženám na světě podařilo získat volební právo. Povzbuzeny svým vítězstvím slíbily, že povedou celosvětový boj za rozšíření volebního práva žen. O tom, jak se jim podařilo transformovat feministické organizace a propojit elity s obyčejnými ženami, v rozhovoru pro New Books Network hovoří James Keating, autor v září vydané knihy [Vzdálené sestry: Australasijské ženy a mezinárodní boj za volební právo](#), kde mj. vysvětluje, proč z hlediska vývoje ženského hnutí nemohou být centra australského sufražismu – Auckland, Sydney a Adelaide – považovány za periferie feministického světa. Více [zde](#).

Milota Sidorová: Město pro muže?

Jsou města především pro muže? Musí si v nich ženy hledat místo? Je pro ně Praha bezpečná? A proč nejsou slyšet architektky? I na takové otázky odpovídala v rozhovoru pro DVTV urbanistka z Bratislavského urbanistického institutu Milota Sidorová, jež dlouhodobě upozorňuje na nutnost integrace genderové perspektivy do vývoje měst a dopravy. „Neexistuje univerzální uživatel města. To, jak město využíváte, se liší v závislosti na věku či ekonomickém příjmu. Během studií architektury jsem ovšem zjistila, že vaše vnímání světa nejvíce ovlivňuje to, jestli jste muž nebo žena,“ říká Sidorová. Co je příčinami i důsledky této skutečnosti se dozvíte v [rozhovoru](#) s Martinem Veselovským.

Dagmar Krišová: Cesta k genderově citlivému vzdělávání

V rakouských školách přistupují k genderovým otázkám otevřeně, v Maďarsku se naopak přepisují školní osnovy a řada témat se z nich vyškrtává. Podle Dagmar Krišové, doktorandky z Katedry sociální pedagogiky Masarykovy univerzity, je Česko někde uprostřed. „Genderová rovnost je u nás spíše doplněk a také něco, co musíme řešit kvůli EU. Není to věc, která by se brala příliš vážně,“ říká Krišová, podle níž je prvním krokem na cestě za genderově senzitivním vzděláváním uvědomit si, že každý z nás žije pod vlivem genderových stereotypů. „Ačkoliv někomu mohou vyhovovat, spousta z nás tlačí do škatulek. A děje se to i ve vzdělání. Výzkumy ukazují, že vyučující mají od kluků a od holek jiná očekávání, jinak jim zadávají úkoly, jinak je hodnotí. Tím ovlivňují jejich budoucí směřování, třeba volbu povolání,“ dodává. O tom, co se podle ní musí v českém vzdělávání změnit, hovoří v [rozhovoru](#) pro magazín Reportér.

AKTUALITY

Ženská práva jsou lidská práva

NKC – gender a věda se v listopadu připojilo k celkem 63 organizacím, výzkumníkům, výzkumnicím, studujícím a vyučujícím z 15 evropských zemí, jež vyjádřili podporu protestům za práva žen v Polsku. Jako ti, kdo jsou zapojeni do mezinárodních projektů na podporu genderové rovnosti ve výzkumných a vysokoškolských institucích, totiž považujeme za důležité postavit se za rovnost žen a mužů a svobodu projevu, které jsou nezbytnou součástí demokratické společnosti a moderní vědy.

Gina Rippon: Mýty ve výzkumu mužské a ženské mysli

Existuje dlouhá historie výzkumu mozku, která, jak se zdá, legitimizuje široce rozšířené domněnky o mužích a ženách. Podle britské neurovědkyně Giny Rippon je většina tohoto výzkumu založena na předsudcích a zavádějících experimentech, které vyvolávají mj. tyto otázky: Existují významné neurologické rozdíly mezi muži a ženami? A pokud ano, jaké to jsou? Odpovědi nejen na ně můžete získat na exkluzivní online přednášce „Neurosexismus a mozek,“ ve které se Gina Rippon zaměří na to, jak tzv. lov pohlavních rozdílů může poškozovat výzkum mozku. Více informací i odkaz k registraci naleznete [zde](#).

On-line lecture on the influence of gender stereotypes in neurosciences and research

2. 12. 2020
17.00 - 19.00

NEUROSEXISM AND THE BRAIN

Prof. **GINA RIPPON**
author of the highly acclaimed book 'The Gendered Brain'

Seznamte se s problematikou genderových auditů v instituci

Genderový audit je velmi praktický nástroj, který institucím napomáhá identifikovat své případné slabiny a implementovat rovné příležitosti do firemní praxe. Jakožto výchozí bod pro přípravu plánů genderové rovnosti, jejichž implementace bude podmínkou pro účast v programu Horizont Evropa, je genderový audit nepostradatelnou analýzou organizační kultury. Komunita pro změnu NKC – gender a věda proto 8. 12. pořádá online webinář „Genderový audit v instituci,“ na kterém se dozvíte více o tom, co to genderový audit je, koho do něj bude třeba zapojit či jak vyhodnotit jím poskytnutá data. Registrovat se můžete [zde](#).

On-line seminář **Komunity pro změnu**

Genderový audit v instituci

8. 12. 2020
9.30-12.00

Víte o něčem zajímavém, o čem bychom podle vás měly v newsletteru informovat? Napište nám na nkc@soc.cas.cz

NEWSLETTER listopad 2020

Měsíčník newsletter vydává Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.
ISSN 1801–7339.

Newsletter vychází s podporou grantu Inter-excellence LTI17013 a podporou RVO 68378025_Rozvoj
výzkumné organizace_ SOÚ AV ČR

Adresa redakce: Jilská 1, Praha 1 110 00

Redakce: NKC – gender a věda

Korektury: Alena Orten

K odběru newsletteru se lze přihlásit na webových stránkách www.genderveda.cz

Sledovat nás můžete také na sociálních sítích:

